

Əpos VƏLİYEV

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

AMEA Folklor İnstitutu

E-mail: elyaravelisoy@mail.ru

<https://doi.org/10.59849/2309-7949.2023.3.164>

NİZAMİ GƏNCƏVİ VƏ XALQ HİKMƏTİ

Açar sözlər: Nizami Gəncəvi, xalq hikməti, folklor, xalq ədəbiyyatı, Azərbaycan xalqı

SUMMARY

NIZAMI GENJAVI AND PEOPLE'S WISDOM

Nizami Ganjavi used a large number of proverbs, aphorisms and idiomatic expressions in his work and increased the artistic value of his work. Also, the expressions he received from folk art and folklore mainly referred to the Azerbaijani people. Samples of folk art, found in the works of the brilliant poet, clearly expressed the faith, worldview, psychology, attitude of the Azerbaijani people to various events. Samples of folk art lived in the work of Nizami Ganjavi, were not forgotten and have survived to this day.

Key words: Nizami Ganjavi, folk wisdom, folklore, folk literature, Azerbaijani people.

РЕЗЮМЕ

НИЗАМИ ГЕНДЖАВИ И НАРОДНАЯ МУДРОСТЬ

Низами Гянджеви использовал в своем творчестве большое количество пословиц, афоризмов и идиоматических выражений, что повысило художественную ценность его произведения. Также и выражения, полученные им из народного творчества и фольклора, в основном относились к азербайджанскому народу. Образцы народного творчества, обнаруженные в произведениях гениального поэта, ярко выразили веру, мировоззрение, психологию, отношение азербайджанского народа к различным событиям. Образцы народного творчества жили в творчестве Низами Гянджеви, не были забыты и дошли до наших дней.

Ключевые слова: Низами Гянджеви, народная мудрость, фольклор, народная литература, азербайджанский народ.

Yazılı ədəbiyyat öz inkişafının bütün mərhələlərində əsrlər boyu folklorun tükənməz zəngin söz xəzinəsindən bəhrələnmişdir. Ona görə ki, şifahi xalq ədəbiyyatı zəngin bir xəzinədir. Bu xəzinədən istifadə edən hər bir şair və yazıçı öz yaradıcılıq meyarına uyğun olaraq istədiyi mövzunu götürüb bəhrələnir və əsrlərini daha da oxunaqlı, zəngin və ölməz edir. Qədim nağıllarımızda, dastanlarımızda xalq gözəl müdrik kəlamlar, hikmətli sözlər, atalar sözləri və məsəllər işlənmişdir. Şifahi xalq ədəbiyyatının qədim abidələrindən olan “Kitabi-Dədə Qorqud”da da çoxlu müdrik kəlamlar, hikmətli sözlər, atalar sözü və məsəllər vardır: “Kül tərəcik olmaz”, “Qarı düşmən dost olmaz”, “Çıxan can geri dönməz”, “Əski bambıq bez olmaz”, “Baba malından nə fayda, başda dövlət olmasa” və s. (2, s.136).

Azərbaycan klassik ədəbiyyatının məşhur yazıçı və şairləri də zəngin şifahi xalq ədəbiyyatı irsinə, folklorla həmişə dərin hörmətlə yanaşmış, onun müxtəlif növlərdə olan nümunələrini maraqla öyrənmiş və öz əsərlərində bundan bəhrələnmişlər. Bunu M.F.Axundovun, M.Ə.Sabirin, Ü.Hacıbəyovun, C.Cabbarlının və S.Vurğunun yaradıcılığında aydın görmək olur. Dahi sənətkarlar şifahi ədəbiyyatın süjetindən, mövzularından, şəkil, vəzn və ifadə vasitələrindən istifadə etmək yolu ilə gözəl hekayə, poema, qoşmalar və s. yazmışlar.

Dünya ədəbiyyatının və eləcə də Azərbaycan ədəbiyyatının ən görkəmli nümayəndələrindən biri, öz dövrünün tanınmış sənətkarı, söz ustadlarından olmuş dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi bəşəriyyətin bədii fikir salnaməsində yeni səhifə açmış nadir şəxsiyyətlərdəndir. Dahi şairin xalqımızın mənəviyyatının ayrılmaz hissəsinə çevrilmiş zəngin irsi əsrlərdən bəri Şərqi misilsiz mədəni sərvətlər xəzinəsində özünəməxsus layiqli yerini qoruyub saxlamışdır.

Dahi Nizami Gəncəvi hər zaman dünya şərqşünaslığının diqqət mərkəzində olmuşdur. Azərbaycanda Nizami sənətinin öyrənilməsi, tanındılması və təbliği ilə bağlı xeyli iş görülmüş, əsərlərinin nizamişünaslıqda yüksək qiymətləndirilən elmi-tənqidi mətni hazırlanmış, kitabları kütləvi tirajla nəşr edilmişdir. Nizaminin ədəbiyyatda və incəsənətdə yaddaqalan obrazı yaradılmışdır. Dahi şairin Gəncə şəhərində məqbərəsi, Bakıda, Sankt-Peterburqda və Romada isə heykəlləri qoyulmuşdur. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Ədəbiyyat İnstitutu və Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi Nizami Gəncəvinin adını daşıyır. Böyük Britaniyanın Oksford Universitetinin Nizami Gəncəvi Mərkəzi uğurla fəaliyyət göstərir. Nizami Gəncəvinin yubileyi ölkəmizdə hər zaman təntənə ilə keçirilmişdir. Dahi şairin 800 illik yubileyi onun irsinin tədqiqi və təbliğində əsaslı dönüş yaratmışdır. Azərbaycanın klassik ədəbi mədəni irsinə həmişə milli təəssübkeşlik və vətənpərvərlik mövqeyindən yanaşan ümummilli lider Heydər Əliyev Nizami irsinə də xüsusi diqqət yetirmişdir. Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə 1979-cu ildə qəbul olunmuş “Azərbaycanın böyük şairi və mütəfəkkiri Nizami Gəncəvinin irsinin öyrənilməsini, nəşrini və təbliğini daha da yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında” qərar Nizami yaradıcılığının tədqiqi və təbliği üçün yeni perspektivlər açmışdır. Ölməz sənətkarın 1981-ci ildə Ulu Öndərin bilavasitə təşəbbüsü və iştirakı ilə keçirilən 840 illik yubiley mərasimləri ölkənin mədəni həyatının əlamətdar hadisəsinə çevrilmişdir. 2011-ci ildə Nizami Gəncəvinin 870 illiyi dövlət səviyyəsində silsilə tədbirlərlə geniş qeyd edilmişdir. Dahi şair və mütəfəkkir Nizami Gəncəvinin anadan olmasının 880 illiyinin tamam olması münasibətilə 2021-ci il Azərbaycan Respublikasında “Nizami Gəncəvi İli” elan edilmişdir (8). Bütün bunlar dahi şair Nizami Gəncəviyə onun yaradıcılığına verilən dəyərin, diqqətin bariz nümunəsidir.

Nəvai “Heyrət ül-Əbrar” (“Nəciblərin heyratı”) əsərində Nizamini öz ustadı və ilhamvericisi hesab etmiş, ona səcdə qılmış, onu “pir”, “Xıızr” adlandırmış, “Xəmsə”-sini “Beş xəzinə” deyər şərəfləndirmişdir. Nəvai hər dastanının başlanğıcında Nizamiyə məhəbbət və hörmət əlaməti olaraq xüsusi səhifələr yazmışdır.

“Gəncə günəşi elə bir bayraq qaldırdı ki, söz ölkəsini bir qələmlə birləşdirdi, dostlaşdırdı”. Azərbaycanın böyük oğlu Nizamini tərifləməkdən doymayıb, ona layiq əsərlər yazır. Nəvai bir başqa səhifədə yazmışdır: “Gəncəli Nizami şeirini öz gövhərləri ilə bəzədi. O, dünyanı cəvahiratla doldurdu. Onun cəvahirləri göyün ulduzları kimi saysız-hesabsızdır. Elə adam tapılmaz ki, böyük Gəncəlinin incilərini qiymətləndirməsin. Qulaqlarda cingildəyən ləl-cəvahirat ağızlarında dolaşacaq, o heç vaxt torpağa düşməyəcəkdir. Onlar qulaqdan ürəyə keçəcək, ürəyi zənginləşdirəcəkdir. Eh! Nizami, mən sənənlə müqayisə etmək üçün sənə bərabər adam tapmadım”. “Leyli və Məcnun” poemasında isə öz ustadı haqqında yazarkən belə demişdir:

Sal daşdan o qurdu beş uca qala,
Beş gizli xəzinə çıxdı aşkara,
Qala dövrəsində bu tikdi qəsr, -
Zinəti deyilsin əsrbə əsr.
Həm çölünə vurdu incə naxışlar,
Həm də içində zər parladı par - par.
Ecazla sehrdə var bir təfavüt:
Birinci – Kəbədir, ikincisə – büt (5).

Nizami Gəncəvinin “Xəmsə”sində Azərbaycan xalqı arasında bugün də işlənən yüzlərlə müdrik kəlamlar, hikmətli sözlər, aforizmlər, məsəllər və atalar sözləri vardır. Müdrik kəlamlar, hikmətli sözlər, aforizmlər, məsəllər və atalar sözlərindən şeirə poetik məna vermək məqsədilə istifadə etmək, əslində oxucunu deyilən mətləbə daha tez yönəltmək deməkdir. Çünki həmin misralar daha təsirli olur və oxucuya böyük estetik təsir göstərir. İnsanları bəd əməllərdən uzaqlaşdıran, ancaq xeyirxah işlər görməyə çağıran, onlara düz yol göstərən, düzlüyü, sədaqəti əziz tutan, tərbiyəvi, düşündürücü kəlamlar onun yaradıcılığında xüsusi rol oynayır. Nizami Gəncəvi atalar sözü və məsəllərdən istifadə edərkən onların xalqdan götürülmüş olduğunu da qeyd edir. O, bununla bağlı “Xosrov və Şirin”də “İldəgizin mədhi” parçasında deyir:

خُوزز ای آى زرطت ّ آى زي ز ك جَاگَزز طرُگى آى گ ف ت ذ ع چ

(Çe xoş qoft an soxənquye-cəhangərd, Ke dir ay o dorost ay ey cəvanmərd)

“Nə gözəl demiş o dünyaları dolaşan deyici “gec gəl, amma yaxşı gəl, ey cəvanmərd (12, s.108) .

Ulu müdriklər söz haqqında demişlər: “Çox danışmaq gümüşdürsə, az danışmaq qızıldır”, “Az danış ki, sözünün qədrini bilinsin” və s. Bu da tam bir həqiqətdir ki, yeni söz sənətlərimizin sözə verdikləri böyük qiymət, dəyər ulu xalqımızın müdriklərinin söz haqqında dedikləri “Sözün böyüklüyü, onun yerli-yerində deyilməsindədir”, “Sözü ağızdan çiy çıxarmazlar”, “Şairin sözünü eldə, dülgərin əlini evdə sınaqlarlar”, “Haqq söz ləkə götürməz”, “Utanmazdan üz, həyasızdan abırlı söz gözləmə”, “Düz söz qılıncdan da kəsərlidir”, “Sözü çeynəyən çox, düz deyən az olar”, “Cəvan gözlə, qoca sözlə tanınar”, “Yaxşı söz can arzusu, pis söz

baş ağrısı gətirər” (9) və s. kimi hikmətlərin daha da zənginləşməsinə xidmət edir. Bu kəlamları böyük Nizami öz duyumunda daha tutarlı demişdir:

“Sözün çoxsa əgər, çalış az olsun,
Yüz sözün yerində bir kəlmə qalsın” (3, s.83).

“Az danış, desinlər sözümdə güc var,
Çox sözü dinləyən çox nöqsan tutar.
Çox söyləmək sənə bəlkə asandır,
“Çox oldu!” – desələr böyük nöqsandır” (4, s.74).

“Sözün də su kimi lətafəti var,
Hər sözü az demək daha xoş olar” (4, s.185).

İnci tək sözlər seç, az danış, az din,
Qoy az sözlərlə dünya bəzənsin.
Az sözün inci tək mənası solmaz,
Çox sözün kərpic tək qiyməti olmaz (3, s.83).

Səncə köhnə qızılı, təzə sözmü yaxşıdır?
Söz sərrafı söylədi: “Söz dünyanın naxışdır!” (4, s.13).

Tarix boyu xalqımızın Xaqani, Məhsəti, Nəsimi, Füzuli, Xətai, Vaqif kimi oğulları el-obasının ən ağır çağlarında sevgidən təsəlli tapmış, eşq nəğmələri ilə ürəkləri ovutmuş, dünyamızın öz oxu ətrafında məhəbbətdən fırlandığını, eşqin kainat boyda dərdi unudurmağa qadir olduğunu anlatmışlar (6, s.118-135). Yazılan bütün nakam sevgi dastanları oxucuya bir ülvî duyğu aşılayır. “Əgər eşq, məhəbbət, sevgi yoxdursa, onda həyatın, varlığında heç bir mənası olmaz, eşqsiz dünyanın dəyəri, marağı yoxdur” deyirlər. Dahi Nizami Gəncəvi öz yaradıcılığında Xosrov kimi xudbinləri məhəbbətlə, sevgiyə təbiiyəndirib, kamil bir insana çevrilməyinin mümkünlüyündən yazdığı kimi (1, s.520-522), eşqlə bağlı başqa beytlərində öz düşüncələrini aşağıdakı şəkildə ifadə etmiş, həmin beytlər dillər əzbəri olmuşdur:

Eşqdir mehrabı uca göylərin,
Eşqsiz, ey dünya, nədir dəyərin?! (4, s.75).

Eşqsiz bir adam bir neydir-qırıq,
Yüz canı olsa da, ölüdür artıq (4, s.76).

Elm insanı yüksəldən mənəvi ucalıqdır. Elm həm həqiqəti öyrənir, həm də həyatın qanuna uyğunluqlarını, təbiətin möcüzə və sirlərini bir-birinin ardınca kəşf edir. Bir insan yalnız elmi, biliyi, bacarığı, öyrəndikləri ilə başqalarından fərqlənər, onlara nisbətən daha üstün mövqeyə malik ola bilər, fərqli görünər. Atababalarımız da elmə, biliyə, elm adamına həmişə yüksək qiymət vermiş, onlara hörmət, ehtiram və rəğbətlə yanaşmışdır. Bunu ulu babalarımızın yaddaşlardan

süzülərək günümüzdə çatan elm haqqındakı hikmətli kəlamları, atalar sözlərimiz də sübut edir. “Elm adama zinətdi”, “Elm aqlın çırağıdı”, “Elm bir xəzinədir, nə qədər sərf edərsən, o qədər artar”, “Elm xərcdən, artar, sərvət xərcdən, azalar”, “Elm insana böyük mirasdı”, “Elm mərtəbəsi uca olar”, “Elm öyrən, beşikdən qəbrəcən”, “Elm var ki, rəndədi, adamı hamarlayır”, “Elm var-dövlətdən yaxşıdı”, “Elmli adam cürətli olar”, “Elmsiz adam ruhsuz cəsəd”, “Elmsiz adam, gərəksiz ağacdır” (10) və s kimi Azərbaycan şifahi xalq yaradıcılığında onlarla hikmətli kəlam elmə, elmli insanlara nə qədər yüksək dəyər verildiyinin real sübutudur. Nizami Gəncəvi elmin insanın həyatındakı əhəmiyyətini, faydasını və onun yaradıcı rolunu doğru qiymətləndirərək öz əsərlərində bu mövzuya da özünəməxsus şəkildə diqqəti çəkə bilmişdir. Dahi şairin fikrinə görə, insan elmin gücü ilə həyatda müvəffəqiyyət qazana bilər. Nizami elmə, elm adamına olan müsbət münasibətini və rəğbətini “İsgəndərnamə” poemasında öz qəhrəmanı İsgəndərin dili ilə belə ifadə etmişdir:

O böyük, ağıllı, ayıq hökmdar,
Öz sağlın taxtında tutarkən qərar,
Əmr etdi, verildi belə bir fərman:
“Alimdir gözümdə ən əziz insan.
Elmlə, hünərlə! Başqa cür heç kəs,
Heç kəsə üstünlük eyləyə bilməz” (13, s.49).

“Leyli və Məcnun” poemasında isə dahi Nizami oğlu Məhəmmədə nəsihət edərək elmin vacibliyinə diqqət çəkir, bir elmin mükəmməl öyrənilməsi gərəkdiyini deyir:

Bir elmi öyrənmək istədikdə sən
Çalış ki, hər şeyi kamil biləsən.
Kamil bir palançı olsa da insan,
Yaxşıdır yarımçıq papaqçılıqdan (4, s.185).

Firudun bəy Köçərli deyir ki, Şeyx Nizami böyük şairlərdən birisi olub. Onun kimi fəsih, rəvəntəb və şirinzəban şair dünya üzərinə az gəlir. Heç bir şair o lətafət və zəriflikdə söz deməyibdir. Bunu Nizami Gəncəvinin xalqa xidmət və xeyirxahlıq haqqında dillər əzbəri olan beytlərindən aydın görmək olur. Nizami düzgünlük, haqq və ədalət şairidir. O, hansı mövzuda yazırsa yazsın, həmişə haqqa, doğruluğa və ədalətə rəvac verir. Onun yaradıcılığında xalq və hökmdar, insan və cəmiyyət münasibətləri, haqq-ədalət, doğruluq və düzgünlük, xeyirxahlıq və yaxşılıq məsələləri bir qırmızı xətt kimi keçir. Dahi şair qeyd edir ki, hökmdarın mərdanəliyi xalqa qayğı və diqqət ilə yanaşmasında, zülm etməməsində, yaxşı və faydalı işlər görməsindədir.

Bacarsan hamının yükünü sən çək,

İnsana ən böyük şərəfdir kömək (4, s.186).

Yaxşılığı əzəldən adət etsən özünə,
O yaxşılıq hər yanda qapı açar üzünə (4, s.26).

Belə misal çəkmiş aqıl bir insan:
“Qurd girməz sürüyə yatmasa çoban” (14).

Çalış öz xalqının işinə yara,
Geysin əməlinlə dünya zərxara (14).

Nizami Gəncəvi poemalarında ədalətsizliyə göz yummur, zülmə və zalıma qarşı çıxaraq tənqid edir, onun əsərlərinin baş qəhrəmanları zülm etdikləri, xalqı incitdikləri üçün cəzalandığı səhnələri də var. Uzun müddət günlərini eyş-işrətdə keçirən Bəhram şahı xalq nümayəndəsi olan çobanla söhbətləri qəflət yuxusundan ayıldır və şah dəyişir. Məhbusların fikirlərini dinlədikdən sonra vəziri Rastü-Rövşəni edam etdirir. Bəhram şah bundan sonra yeddi günbəzli qəsindən əl çəkərək ölkəni düşdüğü ağır durumdan qurtarır, ədaləti bərqərar edir, bununla da vədlərinə əməl edir və ədalətli şah olduğunu son əməlləri ilə təsdiq edir. Atasının ölümündən sonra onun varisi kimi şahlığı ələ alan, nəzir-niyazla dünyaya gələn övladı Xosrovu atasının qoyduğu qanunları pozduğuna görə cəzalandıran Hörmüz ədaləti, qayda-qanunları hər şeydən uca tutur, xalqın, ölkənin, elinin xeyri üçün ədalətli, doğru fərmanlar verir. Atasının qoyduğu qanunları, özgə biri yox, taxt-tacın elə öz varisi pozur və dahi Nizami də Hörmüz vasitəsilə onu cəzalandırır.

Hünər ardınca qoş, xalqa xeyir saç,
Qapılar bağlama, ər ol, qapı aç (14).

Səadət kamalla yetişər başa,
Xalqa xidmət elə, ədəblə yaşa (4, s.184).

Bulud tək damcıyla su al dənizdən,
Verəndə bol-bol ver, əsirgəmədən (14).

Məsləhətə möhtacdır ədalət hər bir zaman,
Xalqa zülmün amansız cəzasından dad, aman (4, s.24).

Can yandırsan orduna, məmləkətə, yurduna,
Arxalana bilərsən öz xalqına, orduna (15).

Dahi şair üzünü hökmdarlara tutur, onları zülmkarlıq etməməyə, xalqa xidmət etməyə, hər zaman yaxşılıqlar etməyə səsləyir. O, dünyada yalnız yaxşı

əməllərin qalacağını, dünyanı yaxşılığın xilas edəcəyini, insanın özündən sonra yalnız yaxşı işlərinin qalacağını xatırladır. Xalq arasında “Nə tökərsən aşına, o da çıxar qaşığına”, “Nə əkərsən, onu da biçərsən” (7) kimi bugün də dillər əzbəri olan atalar sözləri Nizami Gəncəvinin yaradıcılığında ya olduğu kimi, ya da dəyişdirilərək işlənir, bununla da onun şeirləri xalq yaradıcılığı ilə zənginləşir, daha da oxunaqlı və mənalı olur. Dahi şair qeyd edir ki, hökmdarın pis fəaliyyətindən həm xalq, həm də elə hökmdarın özü ziyan çəkir. Ona görə ki, cəmiyyətdə hökm sürən ədalətsizliklərin, haqsızlıqların, idarəetmədə yol verilən qüsurlar və nöqsanların səbəbkarı elə hökmdar və onun göstərişlərini yerinə yetirənlərdir. Buna görə də pisliyin, haqsızlığın, özbaşınalığın nəticələrini də ilk növbədə pisliyi törədənlərin özləri görür:

Dünyanın işini yaxşı düşün sən,
Nə əksən, onu da sən biçəcəksən (4, s.140).

Yaxşı iş də görsən, pis iş də, inan,
Unutmaz onları bu qoca dövrən (4, s.140).

Zülmkarlıq dağıdar, bərbad eylər ölkəni,
Ədalət sədaqətlə abad eylər ölkəni (15).

Göstərilən bütün nümunələrdən də aydın görünür ki, dahi Nizami xalqın dərini hər zaman öz dərini kimi yaşamış, xalqın yanında olmuş, öz xalqının dərini, kədərinə və sevincinə mütəmadi şərik olmuş, zülmədən və zalımdən qurtarmağın yollarını aramış, zülmkarları davamlı tənqid etmişdir. Ədalət humanist şairin yaradıcılığının qızıl xəttidir. O bütün yaradıcılığı boyu ədaləti təbliğ edir.

Şifahi ədəbiyyatda, xalqda “Dostsuz insan qanadsız quş kimidir”, “Dost dostu yaman gündə gərəkdir”, “Dost dar gündə tanınar”, “Dost min isə azdır, düşmən bir isə çoxdur”, “Yaxşı dostu yaman gündə sına”, “Yaxşı gündə düşmən gələr dost olar, igid odur yaman gündə dayansın”, “Hər şeyin təzəsi, dostun köhnəsi”, “Vəfalı dost yad olmaz, görməsə yüz il səni” (11) kimi dostluq haqqında yüzlərlə atalar sözü, məsəl, hikmətli sözlər var. Nizami deyir:

İkibaşlı dostluğu, dostluq sanma heç zaman,
Qərəzli dost-düşməndir, arxalanma heç zaman.
Dost da dostun eybini hünər sanan olarmı?
Dost daddığın zəhəri şəkər sanan olarmı? (4, s.66).

Dostluğun ən əsas şərtlərindən biri də vəfalı, sadıq olmaqdır. Dost dostun sirrini gizlətməlidir. Əgər ona bir şeyi vəd edibsə, bunu heç bir zaman unutmamalıdır, yaxud andına xilaf çıxmamalıdır. Dostluq yer üzünün bütün

insanları üçün ən ülvi və saf mənəvi sərvətdir, xəzinədir. İnsanı yaşamağa həvəsləndirən, onda gələcəyə böyük ümid və inam doğuran, onu şərəflə ucaldan dostluq hissədir. Bu mövzu da Nizami Gəncəvinin yaradıcılığında geniş yer tutur, qəhrəmanların dili ilə dostluq haqqında dəyərli fikirlər aşılır. “Leyli və Məcnun” poemasında haqsız olaraq heç bir günahı olmayan gənci itlərə atdıran şahın ədalətsizliyini elə həmin gəncin dili ilə açır:

“Sən mənə itlərə atdınsa əgər,
Yaxşı ki, dost yeyən deyilmiş itlər (4, s.237).

Dostluğu səndə yox, itdə gördüm mən,
İt bilən hörməti ayaqladın sən (4, s.237).

İt sənə dost olar, bir sümük atsan,
Namərd qədir bilməz, olsan da qurban” (4, s.237).

Elə sadıq dost ara, səni darda qoymasın,
Çəkib tordan çıxarsın, səni torda qoymasın (4, s.65).

Tədqiq etməyə çalışdığım “Nizami Gəncəvi və xalq hikməti” mövzusu olduqca geniş, mürəkkəb və aktual bir mövzudur. Dahi şairin əsərlərində rast gəldiyimiz xalq yaradıcılığı nümunələri Azərbaycan xalqının etiqadını, dünya görüşünü, psixologiyasını, müxtəlif hadisələrə münasibətini və s. aydın şəkildə ifadə etmişdir. Nizami Gəncəvinin əsərlərindən göstərilən bütün nümunələrdən aydın olur ki, şair bütün yaradıcılığı boyu folklordan, şifahi xalq ədəbiyyatından bəhrələnmişdir. Onun əsərləri xalq mərasimləri, adət-ənənələr, rəvayətlər, dastanlar, atalar sözləri, zərb-məsəllər, bayatılar, inanclar, deyimlər, hikmətli sözlər, qarğışlar və digər xalq yaradıcılığı nümunələri ilə zəngindir. Xalq yaradıcılığı nümunələri şairin əsərlərinə həm də yeni nəfəs gətirmişdir. Bununla da həmin əsərləri həm oxunaqlı etmiş, həm də mənalandırmışdır. Xalq yaradıcılığı nümunələri Nizami Gəncəvinin əsərlərində yaşamış, unudulmayaraq müasir dövrümüzdə qədər gəlib çatmışdır. Ümumiyyətlə bütün bu deyilənlərdən aydın görünür ki, Nizami Gəncəvi poeziyasını xalq yaradıcılığından ayrı təsəvvür etmək mümkün deyildir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. AMEA Nizami ad. Ədəbiyyat İn-tu; baş red. şurası: M.Kərimov, B.Nəbiyev, 6 cildə. II cild, Bakı: “Elm”, 2009, 736 s.
2. Babayev İ.Ə. Əfəndiyev P.Ş. Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı. Bakı: “Maarif”, 1970, 263 s.

3. Xalqımızın deyimləri və duyumları. (II nəşri), Tərt. ed. M.Həkimov, Bakı: “Maarif”, 1986, 384 s.
4. Nizami Gəncəvi. Poemalar (Tərtibçilər: Ş.A.Mikayılov, S.Ə.Rüstəmov, A.M.Bəkirova). Bakı: “Maarif”, 1985, 267 s.
5. Nizami Gəncəvinin yaradıcılığı və özbək ədəbi – elmi fikri. Almaz Ülvü, Xalq qəzeti. 29 sentyabr 2012-ci il. səh.- 7.
6. Səfərli Ə. Yusifli X. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi (qədim və orta əsrlər). Bakı: “Ozan”, 2008, 696 s.
7. https://az.wikiquote.org/wiki/Azərbaycan_atalar_sözləri/
8. <https://president.az/az/articles/view/49904>
9. <http://www.agdaban.org/qoshmalar.php>
10. <http://www.folklor.az/arasdirmalar/atalar-sozleri.pdf>
11. <https://kayzen.az/blog/aforizmler/22085/bilik-və-dostluq-haqqında-atalar-sözləri.html>
12. Nizami ve Azərbaycan xalq yaradıcılığı.pdf
13. http://www.anl.az/down/meqale/kitabxanashunasliqinformasiya/2_2013/34-53.pdf
14. <https://aydinyol.aztc.gov.az/newsview/2087/Nizami-Gencevinin-hikmetli-kelemlari>
15. <https://www.ensiklopediya.az/az/nizami-gencevi-sirler-xezinesiikinci-sohbet>

